

LES IDENTITATS NACIONALS I LA INVENCIÓ DE LA DEMOCRÀCIA A L'ÀFRICA

Mwayila Tshiyembe

Director de l'Institut Panafricà de Geopolítica, Universitat de Nancy II

Transcripció de la traducció del francès

És una satisfacció per a mi haver estat convidat avui aquí per parlar d'Àfrica i del futur de la democràcia a l'Àfrica, perquè des de fa anys arreu d'Europa, per no dir arreu del món, ja no hi ha tribunes en les que se senti parlar d'Àfrica, fins i tot en les nostres Universitats. A França molts centres de recerca sobre Àfrica han estat suprimits.

El nostre tema de reflexió és sobre les identitats nacionals i la democràcia a l'Àfrica. Jo he triat aquest tema per demostrar que existeix una paradoxa. Des dels anys 90 hi ha hagut una onada de democratització a l'Àfrica, és cert que a gairebé tots els països d'Àfrica des de 1990 hi ha Parlaments elegits, hi ha Governos elegits, el partit únic pràcticament ha desaparegut excepte a Uganda. Oficialment hi ha els tribunals, la independència de la justícia, hi ha pactes de respecte dels drets humans que figuren en les Constitucions. O sigui, que el panorama polític africà de 1960 a 1990 ha canviat completament, almenys pel que fa a la seva forma. Ara, si agaféssim el text de la Constitució de cada país africà avui en dia, podríem dir que l'Àfrica es troba en una fase de democràcia com Espanya, com França o com Estats Units, però això sobre el paper. Ara bé, en la realitat el que està en el paper no existeix en els pobles ni en les ciutats ni en els països i és el motiu pel qual existeixen conflictes. No solament existeixen els conflictes dels Grans Llacs, la República del Congo, antic Zaire, també n'hi ha a Uganda, a Burundi, també a Angola, i la llàstima és que es diu a tothom que són conflictes ètnics, però en realitat no es tracta de conflictes ètnics, no hi ha ètnies a Àfrica que estiguin lluitant entre elles, bé per tenir accés a recursos com l'aigua, o bé per tenir accés a riqueses, siguin quines siguin, com per exemple la terra, o per compartir les riqueses o per la lluita pel poder, no hi ha aquestes lluites entre la gent del poble. Les lluites pel poder a l'Àfrica són conflictes dirigits per elits que han estat formades a escoles europees i occidentals, que no volen sentir a parlar del poder tradicional i que consideren que les ètnies són bàrbares i no volen sentir a parlar d'ètnies.

El resultat és que creiem fer ciència i el que fem és ideologia, perquè quan fem ciència dels conflictes, que anomenem la 'polemologia', per qualificar un conflicte calen tres criteris: primer, qui fa el conflicte, qui són els actors del conflicte, se'ls ha d'identificar i després ve la segona qüestió, quina és la reivindicació, per què lluiten, què diuen els combatents del seu combat; i el tercer element, quins són els mitjans emprats pels combatents per fer la guerra o la violència. Si examinem aquests criteris, veiem que no hi ha cap actor tribal, ètnic, que faci la guerra a Àfrica, i quan veiem per què fan la guerra és per agafar el poder a Kinshasa o a un altre lloc, en aquests moments hi ha la guerra a Costa d'Ivori. No són els tribals, és el poder que pertany a elits que no tenen res a veure amb el poder tradicional i, aleshores, utilitzen tancs i armaments moderns que ningú del poble no hi pot tenir accés. O sigui que no ens hem de creure simplement, superficialment, el que diuen, que els conflictes a l'Àfrica són conflictes de lluita pel poder i és perquè el poder ha estat confiscat per alguns, i els altres no volen aquest poder confiscat i per això hi ha violència, i el procés de democratització que va començar a l'Àfrica als

anys 90 no ha democratitzat la lluita pel poder. Formalment hi ha la Constitució, es preveuen les eleccions, però això està en el paper. Però en realitat hi ha pocs països que hagin democratitzat la lluita pel poder i és per aquest motiu que m'he permès fer algunes reflexions.

Fa temps que treballem sobre aquesta qüestió, per veure quina desproporció hi ha entre la democràcia formal, tal com és el model occidental, i la manera en què aquesta democràcia formal s'ha transferit a un medi exterior que no respon als mateixos criteris i que és una mena de mercat d'engany entre els que estan en el poder i la major part de la gent, que no estan implicats en aquest procés. En conseqüència d'això, se'm va ocórrer pensar que la democràcia, tal com es ven avui en dia, no interessa pràcticament a la major part dels africans perquè la gent no es reconeix en aquesta descripció, no perquè els africans no vulguin la democràcia, no els interessa perquè en el model proposat hi ha una confusió entre l'Estat de Dret, democràtic, i l'Estat-nació. Ara bé, la major part de les elits que volen que Àfrica es democratitzi plantegen la condició de l'Estat-nació enlloc de l'Estat de Dret democràtic que és una altra cosa. L'Estat-nació és una experiència, és un model de producció polític i de la democràcia que està lligat a la història, a la cultura europea occidental de manera general, i que ha estat una construcció política lligada al que estava en joc en aquell moment, per actors específics que volien assolir uns objectius ben determinats. En conseqüència, l'Estat-nació no és un model universal de producció, ni tampoc de la democràcia, ni tampoc del que és polític de manera general. No es pot transferir d'Espanya per exemple a Estats Units, i d'Estats Units a Gabó o a un altre país, perquè les realitats d'aquest model d'Estat no tenen res a veure amb la realitat, sobretot, dels països africans. Abans de la colonització els africans havien conegut dos tipus de sistemes polítics, un model d'Estat, tant si és l'Imperi d'Etiòpia o de Mali o Benin o de Congo –i tan sols cito els més coneguts- com Estats fundats en la pluralitat de pobles que anomenem avui ètnies o tribus. En canvi, el model de l'Estat-nació, l'origen és la solució política basada en un poble i en una cultura, en una religió i en un grup ben definit. L'Àfrica precolonial va conèixer Estats de diversos pobles que parlaven diverses llengües i que practicaven diverses religions i que vivien en terres diferents, que no tenien res en comú i tampoc res en comú amb el model de l'Estat-nació europeu. Així doncs, és impossible reproduir a l'Àfrica, fins i tot amb el pretext de democratització, el model que la civilització occidental ha produït en unes condicions històriques determinades, en una cultura concreta i amb actors que volien assolir certs objectius.

O sigui que es dóna una informació deformatada. Es parla de democràcia, es demana als africans que tendeixin cap a la democràcia, però el que se'ls hi presenta com a model democràtic no té res a veure amb la història o la cultura, o la mentalitat, i la manera de ser dels africans. Encara que hi hagi coses iguals, malgrat tot hi ha valors comuns que totes les nacions comparteixen, però no és perquè compartim certs valors universalment reconeguts, que el model de construcció polític i de democràcia hagi de ser el mateix. I és per aquest motiu que ens hem esforçat de cridar en el desert i de dir "Atenció, això portarà dificultats" perquè el que anomenem democràcia en realitat no té res a veure amb l'adhesió de les poblacions per fundar comunitats polítiques, perquè el que és el fonament de l'interès democràtic és primer la construcció d'una comunitat política, d'un projecte polític, en el qual la gent es reconegui i assumeixi a la vegada les seves diferències i el que els aplega, és a dir, els punts que comparteixen en comú i les diferències que cadascú pot tenir, com a grup determinat o com a individu. I és per aquest motiu que m'he permès pensar que hem de sortir del model global, anomenat de l'Estat-nació, que no serà mai un model africà, per romandre en els límits del que podem considerar com una mena de síntesi que hauríem de fer entre el model africà precolonial de l'Estat de diversos pobles, de diverses llengües, de diverses religions, i veure ara en el model occidental amb el cult de defensa dels drets humans i dels individus i el respecte

de l'individu com a actor privat per fer la síntesi entre les civilitzacions que encara estan lligades a la comunitat, perquè a les nostres civilitzacions no hi ha solament l'individu, l'individu no està en el buit, se li reconeixen drets però també hi ha drets que estan reconeguts a la comunitat global. Hi ha coses que un individu pot fer tot sol, se li reconeixen uns drets, però hi ha coses que la comunitat pot fer que l'individu no pot fer tot sol. A Europa la solidaritat és la seguretat social. No necessitem la família, els oncles, les ties, per enviar el nen a l'escola, però en el nostre país, quan hi ha un casament al poble són els oncles i les tietes els que es preocupen de casar el noi o de casar la noia. Quan es tracta de fer anar a un nen a l'escola o quan hi ha un malalt, com que no hi ha seguretat social, és la família ampliada, els oncles i tots, que es preocupen per enviar la persona a l'hospital, i quan hi ha un dol no hi ha cap organisme tampoc que s'ocupi dels enterraments. O sigui que no podem esborrar aquesta realitat social, cultural, i dir que tan sols és l'individu qui compta, que la comunitat no compta perquè dins la comunitat no li deixarem exercir els seus drets. Això no és veritat perquè partim d'una teoria, però la realitat a l'Àfrica no va en el mateix sentit que la teoria. Aleshores hem pensat que, per canviar la situació de la democràcia, enlloc de tenir institucions copiades del model occidental que ningú no entén i que les poblacions no han interioritzat (perquè tot això és exterior i interessa a una minoria d'elit, aquesta elit pel que fa a la gent del poble, que representa un 90% dels africans, són com estrangers i la democràcia tal com es presenta és una vegada més una herència de la colonització, una cosa llunyana i molt exterior, que no interessa a la gent) hauríem per sortir del dilema fer un acte de reinvençió o de refundació.

Què és el que hem de fundar? Hem de fundar tres coses. La república, perquè en els nostres Estats és la colonització la que va crear l'Estat, com el Zaire o República del Congo, Senegal, Costa d'Ivori, etc. Ha estat el poder colonial el que ha creat el que anomenem aquests Estats, però la república no és només un acte de proclamació, és una història, és una cultura, són lluites, no es tracta solament de paraules. Nosaltres hem tingut les paraules però sense el seu significat, i el resultat són les nostres repúbliques, que són proclamacions de drets però darrere de les quals no hi ha una substància lògica i política que permeti assentar-s'hi. Quan parlem de Catalunya no és quelcom que ens caigui del cel, hi ha persones, hi ha una cultura, hi ha un passat, és la realitat de la gent, la seva història, la seva cultura, que ells poden identificar. En conseqüència, hem de tornar a fundar la república, i no com una república d'un sol poble, d'una sola cultura o d'una sola religió, l'hem de fundar com una república plurinacional o postnacional. El segon element és que hem de fundar el pacte democràtic. Finalment, hem de fundar també el pacte constitucional per tal de poder crear les condicions d'aquest nou pacte democràtic.

Si volem fundar una nova república a Àfrica, aquesta república ha de ser plurinacional, l'Estat ha de retrobar la seva vocació tradicional dels imperis o dels regnes precoloniais que estaven fundats o basats en comunitats de diversos pobles al voltant de diverses llengües, religions i legitimitats. A partir d'aleshores la república plurinacional és veritablement el lloc antagònic o d'oposició en relació al model de l'Estat-nació. L'Estat-nació clàssic, tal com s'havia concebut a la fi de l'Edat Mitjana, era que cada príncep tenia un territori, trobava un poble, descobria una religió i es basava sobre aquesta religió, aquesta llengua i aquesta cultura per fundar una unitat política. Ara bé, en les nostres civilitzacions no hi ha cap correspondència entre l'Estat i el poble, els nostres Estats, que han existit, jo no dic que tots els pobles d'Àfrica abans de la colonització havien fundat l'estat, si diguéss això mentiria, però una part dels pobles d'Àfrica que van constituir els Estats o institucions organitzades comparables a l'Estat es van fundar basats en la idea que una unitat política pot i ha de comprendre diversos pobles, diversos pobles es poden retrobar sota el paraigües polític i una representació institucional d'un sol monarca que representi diversos pobles segons els convenis, els contractes, etc, que permet a diversos

pobles estar fins i tot a l'interior d'una comunitat política. Hauríem de partir de les realitats sociològiques africanes per tornar a crear, per reinventar, perquè no podem prendre textualment el que va existir en les monarquies precoloniales i traslladar-ho als països africans en el context actual, i per això dic que hem de fer treballar la nostra imaginació per veure quins són els elements positius que podem anar a buscar i extreure d'aquest passat, i que es poden actualitzar per posar-los al servei dels pobles africans actuals. Aleshores, la república plurinacional o postnacional es basarà en una doble legitimitat. Per una banda hi ha els pobles que componen l'Estat en la seva diversitat i que han de dir concretament si estan d'acord sobre el contracte polític que sortirà dels convenis o discussions com els que tenim en les conferències nacionals, etc, i per altra banda tenim els individus, gent, membres d'associacions, de partits polítics, etc, que fan campanya sobre el model del seu partit i elegeixen els seus representants. Aleshores la nova república es recolzarà a la vegada en el poble, en la nacionalitat, en les nacions, en les ètnies, i l'altre pilar, l'altre punt de legitimitat de l'Estat és l'individu que s'adhereix al projecte polític i que es reconeix com a membre d'una comunitat política. La comunitat política serà, doncs, a la vegada un fet dels individus o dels ciutadans i el fet dels pobles, de les comunitats, de les nacions, o de les nacionalitats, o de les ètnies, aquesta adaptació de l'element de legitimitat a la vegada per les ètnies, per les nacions, per les nacionalitats per una banda, i pels ciutadans per l'altra banda, farà que la voluntat de viure plegats en una mateixa unitat política no serà quelcom que ens arribarà com el manà, com si la gent quan s'està morint de gana no fes res per produir i esperen que el cel els hi envii el manà. Doncs, per primera vegada, tornarem a fer funcionar la dinàmica perquè les comunitats, les nacionalitats o individus s'aplegarien per crear una unitat política, o sigui, reconèixer-se en la voluntat de viure junts. Aleshores per primera vegada podrem reconciliar la tradició, és a dir, la terra, la cultura, l'origen de la gent i la seva història, i la modernitat en el sentit de la projecció del seu futur que volen compartir i assumir en comú.

I aquí estem en una mena de perspectiva del que jo podria anomenar el neorepublicanisme. Tenim els elements tradicionals d'una monarquia, fundada en el reconeixement de les comunitats i els individus, i entrem en una mena de república repensada que reconeix a la vegada el valor de l'home, de l'individu, i que li dóna drets i deures, i que al mateix temps reconeix la comunitat a la qual pertany aquest individu pel que fa a compartir, o pel que fa a la solidaritat. El principi més elemental, el fonament, és la unitat en la diversitat, no podem imaginar solament un Estat unitari que no reconegui la seva diversitat, perquè sense diversitat no hi ha vida, ni biològicament ni sociològicament, no hi ha unitat sense diversitat i, en conseqüència, el reconeixement de la pluralitat dels pobles, de les seves llengües, de les seves religions, de les seves terres, és un element fonamental pel futur d'aquesta nova república que està més enllà dels pobles. No neguem l'existència dels pobles però la república nova és un element que està per sobre dels pobles perquè reuneix la diversitat dels pobles dins una mateixa comunitat al costat dels ciutadans. És doncs, l'element de garantia, de legalitat, el conjunt dels pobles reconeguts d'aquesta manera estan sotmesos a la igualtat, no podem tenir diverses tribus en el mateix país i donar la prioritat a unes ignorant a les altres. El resultat és que quan en els nostres països diem la nació d'Ivori -els textos ho diuen- mentalment vol dir que aquesta nació és el baulí, la nació de Costa d'Ivori, és a dir, l'antic poble, l'antiga nació, està a cavall entre Ghana i Costa d'Ivori. Avui en dia, qui dirigeix Costa d'Ivori és gent del nord que no són cristians i els que es reconeixen en aquestes velles nacions precoloniales pensen que els del nord són estrangers, aleshores no es pot fundar un Estat, una nació, una comunitat política ignorant o exclouent els elements sociològics que funden aquesta identitat. Cal el principi de solidaritat perquè encara que tots els pobles d'Àfrica no hagin conegut l'Estat, les societats sense estat han tingut el mèrit de produir el dret, de produir certes situacions i assegurar el govern autònom de les comunitats sense Estat. El resultat és que Àfrica és un dels pocs

continents que té pobles que no han conegut mai l'Estat i tan sols han conegut l'autogovern. Quan reunim la cultura de pobles que no han conegut l'Estat, l'eslogan neoliberal "menys Estats" no té gaire significat per molta gent, perquè en els nostres països hi ha milions de gentes que no han viscut mai un govern directe que els controli cada dia perquè s'han autogovernat, fins i tot la colonització no ha trencat aquesta tendència, aquest tarannà perquè la gent a dos o tres mil kilòmetres de la capital no han estat mai dirigits de manera directa. I aquesta cultura d'autonomia, de govern local, que està en la mentalitat de la gent cada dia, és ja una base per assentar una democràcia moderna, conferint noves competències en una república reimaginada per aquests homes i aquestes dones perquè assumeixin el que coneixen, o sigui, l'autogovern però en una república reconeguda i reinstal·lada. Això és el que anomenaria "el pacte republicà", que s'ha de refundar. Refundant el pacte democràtic farem heterogeneïtat, o sigui pluralitat, diversitat, el ferment d'una democràcia de proximitat. Quan agafem un país com Etiòpia, al rei o l'emperador d'Etiòpia l'anomenaven el rei dels reis perquè cada ètnia, cada nacionalitat, cada nació d'Etiòpia tenia el seu propi rei i és el conjunt d'aquests reis que es reunia al final d'un mandat, per mort, o per accident,... -per exemple els amarà, els oromo, els tigrins i altres, cada vegada que hi havia una vacant de poder es reunien i deien 'en el futur governaran els tigrins, si el rei dels tigrins es mor, els seus fills no tenen cap dret de governar, passarà el govern a una altra tribu'- i l'emperador d'Etiòpia era el rei de reis perquè cada ètnia tenia el seu propi rei i, en conseqüència, en cada tros de terreny la gent tenia el poder de governar-se a ells mateixos, el rei no era més que l'encarnació, el lloc de factibilitat, la soldadura per fer la unitat entre la diversitat de les competències reconegudes i acceptades. Si tornem a fundar el pacte democràtic, no ho podem fer mitjançant eleccions que ningú no entén i que sempre estan trucades perquè els que estan al poder no volen marxar. Jo recordo que quan era petit al meu poble hi va haver un problema de successió, el representant colonial belga va venir al poble i la gent li va dir 'no, no, aquest cap no és el nostre cap; d'acord, que es quedi si vol, però en la seva ascendència ningú ha estat el cap i no l'acceptem', i el representant colonial, després d'haver-se enfadat i detingut a la gent, va veure que volien agafar les armes i va venir al poble i va dir 'veniu i dieu en públic qui voleu com a cap'. Es van presentar dos pretendents i la gent –els caps de clan i altres personalitats- es van anar situant darrere del que preferien que fos elegit cap del poble. Una vegada tothom va haver fet la seva elecció es va comptar quin dels dos pretendents tenia més suport i va ser declarat cap del poble. Aquesta elecció pública, si s'apliqués a Àfrica no tindríem tants problemes, cadascú tindria la responsabilitat que hauria d'assumir, perquè sí que es comprèn l'argument de que quan el vot és secret s'evita la pressió de la gent, però en les nostres civilitzacions el fet d'anar a dir les coses en secret és una traïció perquè el que no pot dir a la cara al lladre que ha robat i que ho diu pel darrere és un traïdor, per la gent presentar aquest procediment és un insult, en els pobles la gent no pensa que amagant-se darrere una cortina es té més valor per expressar les opinions. O sigui que, a partir d'aquesta manera de veure la república, podem començar per distingir la representació de les nacionalitats i la representació de la ciutadania.

La nova república tindria dues representacions, per una part una cambra que representés els pobles i, per l'altra, una cambra que representés els ciutadans. Els ciutadans són com els parlaments d'aquí, o les assemblees nacionals, els partits polítics fan campanya i elegeixen els seus representants, això és la cambra de la ciutadania. Ara bé, si volem una cambra per un país que comprèn diversos pobles, diverses tribus, la segona cambra no ha de ser la cambra de diputats, representant dels ciutadans, cal que sigui la cambra que representi a cadascun dels pobles que componen l'Estat per tornar a posar les nacions o nacionalitats en el camp polític i representar-les. Si ho fem així és probable que la qüestió de tribalisme o etnisme que fa tant de mal a altres regions d'Àfrica se suprimeixi, perquè la gent que parla per una tribu és gent escollida per parlar oficialment en Assemblea en el seu nom, aleshores un diputat que

sigui elegit en la llista d'un partit polític no té perquè anar a una assemblea per dir 'jo represento els ciutadans' perquè no ha estat designat per aquesta gent. I de mica en mica els partits polítics i les associacions que no estan fundades en la base ètnica tornarien a la ciutadania per debatre qüestions que interessessin a tothom. I aleshores els representants de les ètnies, a diversos nivells de les assemblees de províncies i a l'Assemblea Federal Nacional debatrien, discutirien ells mateixos amb altres pobles del país del que els hi sembla bo pel futur. Aquesta qüestió de la representació és una qüestió vital, i això ja ho veiem quan fem les estadístiques i quan analitzem perquè la gent no vota, doncs hi ha una mica de desequilibri, de ruptura entre els electors, o sigui el cos electoral, i els que han estat elegits, hi ha motius diversos que no detallarem aquí, però si examinem aquesta qüestió i el cas dels països africans, a on abans de la colonització hi havia diversos pobles que pertanyien a cultures diferents i parlaven llengües diferents, doncs és impessable, en nom de la nació una i indivisible, copiada de l'Occident, ignorar la representació d'aquesta gent. Com es pot donar més credibilitat a un partit polític en terme de representació, quan hi ha tot un poble que s'ignora perquè es diu que és arcaic i perquè és el comunitarisme, les tribus, etc.? Aquesta sociologia no pot tenir èxit a Àfrica, si funciona en altres països d'acord, però a l'Àfrica no funcionarà mai perquè hi ha no solament una qüestió política sinó també una qüestió sociològica i cultural, hi ha una diferència essencial entre l'existència de pobles i la seva representació, i l'existència dels ciutadans i les seves representacions. I també caldrà fundar la ciutadania, no som solament ciutadans perquè votem, i la ciutadania que ensenyem als nostres països com forma de democratització és dir "molt bé heu de votar perquè ahir teníem un partit únic i ara votarem", la ciutadania no és solament tenir el dret de votar, és l'accés als drets econòmics, la gent ha de saber que quan es tenen riqueses cal que tothom se'n aprofiti, és l'accés al dret econòmic, l'accés als drets socials, el dret a l'escola, dret a la salut, a la sanitat, això és un mínim per ser ciutadà d'un Estat, però quan tot això manca, el dret a la cultura, el dret de parlar la seva llengua, practicar la seva religió lliurement, quan la gent és privada d'aquests elements sense els quals la seva vida no té significat, com es poden reconèixer com a ciutadans? No hi ha cap vincle de ciutadania i, fins i tot, si invertim la dialèctica, la ciutadania dels nostres països no té res a veure amb el fet nacional. La ciutadania és la relació que tenim amb l'Estat, som espanyols, som ciutadans d'un Estat que anomenem Espanya, i punt, la nacionalitat és el fet que som catalans o bascos, etc., i si plantegéssim el problema clarament, com acabo d'indicar-lo, l'Estat és el lloc de la ciutadania. Un català és o ha de ser un bon espanyol, pot governar a nivell de l'Estat central o bé a nivell del govern autonòmic o dels municipis, no té res a veure. Així doncs podem distingir clarament la ciutadania, que és la relació de cada individu amb un Estat, i la nacionalitat que és de fet el vincle que fa que pertanyem a una comunitat, som el que som, i aquesta relació que tenim amb una comunitat que no hem escollit és això que és la relació fonamental a les nostres civilitzacions i que és el que ens lliga a la comunitat i que no té res a veure amb la ciutadania, que és una comunitat política que creem nosaltres mateixos i en la qual ens reconeixem.

Aquesta distinció fa que la nacionalitat i la ciutadania, si se saben distingir, doncs no hi ha cap motiu per entrar en conflicte, perquè cada nivell té les seves competències i representacions que els hi són pròpies, i a partir d'aquí podem imaginar que no solament els drets s'han d'inventar perquè la major part de la gent tingui accés als drets econòmics, socials i culturals, sinó que cal imaginar també altres elements per tenir accés a aquest nou pacte democràtic, per exemple la democràcia parlamentària. Els africans això ho coneixen, però, és la cultura de parlar i no solament és parlar per parlar, a les nostres civilitzacions es distingia el fet de debatre i de legislar, hi ha un temps per parlar i un temps per decidir les regles comunes. Si rehabilitem aquesta funció de debatre o de discutir, com pot decidir la gent d'alguna cosa que tenen en comú si no participen a cap dels debats, ni al més elemental? A les democràcies modernes

com les que coneixeu, tots heu donat el consentiment als diputats i són els diputats qui discuteixen, si discuteixen, perquè a partir del moment en què el govern és majoritari el govern governa en majoria com si fos la policia o l'exèrcit, aleshores en nom de la majoria governamental no es mou ningú perquè no es pot qüestionar el govern i, en conseqüència, ja no hi ha debat, es voten lleis que canvien si les majories canvien i alguns ni tan sols les coneixen perquè n'hi ha tantes que els diputats ignoren de vegades quantes lleis han votat. A França es van fer estadístiques i s'ha vist que des de la V República les dues terceres parts de les lleis solament venen del Parlament i les altres lleis venen del Govern, les lleis són votades per la majoria i aleshores ja no es pot debatre, i per això la gent surt al carrer, es manifesta, es coordina, i aquest fenomen de coordinació va més enllà dels sindicats perquè, com que ja no hi ha debats, la gent ha de sortir al carrer per fer-se escoltar i manifestar-se. A les nostres civilitzacions, diem que primer s'ha de debatre, i l'altre principi que ha permès a les civilitzacions evitar durant temps les guerres és el fet que la majoria es pot equivocar, no perquè un grup sigui majoritari el que digui és necessàriament bo pel país i faci lleis que permeten en una Assemblea no tenir en compte el que diu la minoria, de vegades s'ha de donar la raó a la opinió minoritària, a partir del moment que es considera com a racional o sensata. Això sembla una mica estrany però en la realitat les majories es poden equivocar, bé perquè pertanyen a una corporació, perquè és una sola classe que ha arribat al poder i que fa tans sols el que li interessa i no sempre és cert que el que diu la majoria sigui paraula de Déu. Quan es comparteix el poder hi ha els que guanyen més i els que guanyen menys, no hi ha ningú que perdi. O sigui, que una majoria elegida per governar, per exemple a Catalunya, a Barcelona, si hi ha una majoria, està al Parlament, però la minoria, els que han perdut les eleccions i no són majoritaris, que poden tenir un o dos elegits, tenen dret a controlar la gestió del govern de la majoria. O sigui que per una banda tenim el poder de governar, que es dona a la majoria, i per l'altra el poder de controlar la gestió del govern de la majoria, que el té l'oposició, tant si aquesta oposició és al Parlament como si no hi és, perquè la naturalesa humana està feta perquè la mateixa persona no sigui jutge i part, si és les dues coses, aleshores hi ha corrupció, etc., perquè la naturalesa humana fa que no es pugui ser a la vegada el que decideix els impostos i després el que els recull. I aleshores podem pensar que recuperant aquest element tradicional de fal·libilitat de la majoria podem tornar a donar el dret de vot a cada nació perquè les nacions es representin elles mateixes. Si sou ciutadans de països com Mali o Benin, esteu en front de Bambala, Malenke o altres persones, però si volem fer una Cambra pels pobles, és a dir, els urbans, bandengue, etc., la designació no ha d'estar lligada a un partit polític, perquè aleshores hi haurà la competició per la corrupció, pels diners, s'ha d'autoritzar a cada comunitat, a cada nacionalitat que designi ella mateixa els seus representants, el que vol ser el representant d'un poble, o el que vol ser senador, pot fer campanya davant de la gent del país i guanyar el seu vot i si és designat doncs, pot estar sol o poden ser diversos, la llei pot autoritzar la competitivitat entre els candidats i cada ètnia pot designar homes i dones d'origens diversos, vinguin d'on vinguin, i siguin quines siguin les seves competències, i la competició que hi haurà a la Cambra de les nacionalitats serà d'aquesta manera una veritable competició d'homes i dones competents, que entenen les coses i gestionen de la manera millor possible per l'interès del seu país. A partir d'aquest moment, hem de rehabilitar el sistema de caps tradicionals com a lloc de factibilitat del poder dels pobles.

Tothom diu el poder el té el poble, però quin és aquest poble a qui donem el poder? Sovint és el poble en el sentit de les elits de les ciutats que acaparen el poder, i són ells qui volen parlar en nom de la gent del poble, però des de la descolonització d'Àfrica els que pretenen parlar en nom del poble no han fet res pel poble fins ara, i només hem de llegir els informes de les ONG per estar convençuts d'aquesta realitat, i si volem canviar-ho la millor manera de fer-ho és

confiar la responsabilitat del govern del poble a la gent del poble, perquè ells saben el que s'ha de fer i com fer-ho, encara que les estructures s'hagin modernitzat i que tinguin competències modernes, petites administracions i noves tecnologies, perquè la gent pugui informar del que fan en el seu reconet. Jo deia en una conferència a les Nacions Unides, si donéssim la competència de l'Estat civil als caps dels pobles en temps real, amb els mitjans moderns de comunicació, amb fax, internet, etc., cada poble, que sap qui mor i qui neix, pot en temps real permetre a un país tan gran com la República del Congo –més de dos milions tres-cents mil quilòmetres quadrats- de conèixer la situació real de l'estat civil del país sense haver d'esperar de cinc a deu anys per posar 20 milions de dòlars i per fer venir experts de les Nacions Unides, que venen de Nova York i que estan en grans hotels a Kinshasa i que passen molt de temps en buscar el personal local, i això costa diners, i si aquesta feina la fessin directament els caps dels pobles, amb organitzacions noves, competències i responsabilitats, aquesta gent podria saber i dir al país qui s'ha mort, qui ha nascut, on i com, és fàcil accedir a l'estat civil de la gent sense esperar l'arribada d'experts internacionals. I en la mateixa perspectiva hem d'imaginar una nova manera de governar, estic pensant en el model dels imperis o dels regnes, un règim presidencial, o sigui, el president de la república si és elegit per sufragi universal, donat que substitueix el rei no crearem un regne, però reabilitem la idea de que perquè hi hagi diversitat cal que hi hagi unitat, i el lloc d'unitat i de factibilitat de la unitat és el president de la república elegit per sufragi universal, per estabilitzar la diversitat, sinó és l'anarquia, i aquesta estabilització s'ha de fer amb la legitimitat directa de la població. I aquest govern central, la seva vocació de centralitat no és substitució dels governs de les províncies o dels municipis o dels caps tradicionals, ha de fer una coordinació estratègica, o sigui, pel que fa les tasques importants, el govern central, que per definició és un govern federal, no pot fer política nacional o federal si no és mitjançant discussions, debats, sobre els projectes dels governs autònoms, de les regions, dels municipis i dels governs dels caps tradicionals, per fer de tal manera que les decisions federals siguin síntesi dels desitjos, de les voluntats, dels homes i de les dones de tots aquells poders dispersos. La força del poder precolonial ha estat precisament la seva dispersió i el resultat és que avui en dia és impossible a l'Àfrica fer un cop d'estat tradicional, és més fàcil fer un cop d'estat contra el poder republicà, perquè el poder republicà està en mans d'un sol home, i si venen uns militars per exemple a Abijan i agafen el president, doncs s'ha acabat, al cap de dos minuts ja ha acabat aquest règim i totes les seves institucions, en canvi, no hi ha cap dirigent, per més tancs que porti, és impensable que el president de Burkina Fasso, que és mossi, militar per definició, mobilitzi els seus blindats per fer marxar el rei i, a més en això ningú hi pensarà a Burkina Fasso, perquè el poder tradicional és diferent del poder republicà, que pertany a tothom i a ningú. Donat que en aquest poder no hi ha ningú que s'hi reconegui, els qui s'hi reconeixen són elits militars i civils, quan hi ha acord entre ells es poden disputar el poder deixant de banda a la resta de la població, que no s'hi sent implicada. S'ha de donar autonomia a les províncies i a les regions perquè es governin elles mateixes en la nova república i rehabilitar el poder i el govern dels caps, com aquests caps van ser poders reals que cobrien de vegades territoris immensos, encara que alguns hagin estat reduïts, s'han de rehabilitar les assemblees tradicionals, rehabilitar aquests governs de caps i fer d'ells una mena de col·lectivitat territorial amb poders personals.

I l'altre element que hem de rehabilitar de la tradició africana és la tradició de la justícia. En la nostra civilització, excepte als països africans que han estat sotmesos a l'Islam, el cap tradicional, tant si és el Rei d'Etiòpia o l'Emperador d'Etiòpia o qualsevol rei del Congo, el rei no té res a veure amb la justícia, no té cap influència sobre la justícia, si hi ha una sentència el rei no pot actuar, la justícia en moltes ètnies d'Àfrica és un poder independent del règim. Quan una persona ha estat jutjada en un poble per adulteri o per robatori, això de vegades necessita dies o mesos, però quan s'arriba al judici és irrevocable, ningú no ho pot discutir. En canvi, els

judicis pels tribunals republicans, els que els sabotegen són els que tenen la responsabilitat de fer justícia: la corrupció, i després la gent cobra per sota mà, i transformen els judicis, i molt sovint precisament els delinqüents més forts no són mai detinguts. Rehabilitant l'esperit del Consell de Savis, que és un element real en la justícia tradicional del poble, hem de portar la justícia dels pobles a les ciutats i a nivell de l'Estat central perquè la gent se'n adoni que no es pot al mateix temps donar el poder de governar als individus i donar-los el poder de garantir la justícia, és impossible que la mateixa persona que governa garanteixi la justícia, això no es fa mai. S'han de separar les responsabilitats, el que fa les lleis no ha de ser el que les executa.

Acabaré parlant del pacte constitucional. Des dels anys 90 hem assistit a una mena de fugida cap endavant. Africans que van estudiar a Espanya, o a Estats Units, o a França, cada jurista amb la Constitució del país que coneix, fan una Constitució que consisteix en agafar troços o frases, per exemple, als Estats Units l'article tal diu això, en podem prendre una part, és a dir, es parla, es proposa l'article, l'altre diu sí però a Espanya tal article diu això, aleshores es fa una barreja, una amalgama de troços d'articles i aleshores aquests articles ajuntats esdevenen la Constitució. El resultat, els que han portat els articles d'arreu del món no tenen ganes de treballar perquè no es retroben en l'amalgama que s'ha fet, en aquesta barreja, perquè la Constitució no consisteix solament en paraules, és un projecte. Els espanyols saben què hi ha hagut abans de Franco i després de Franco, que hi va haver una República i saben què vol dir, va haver-hi gent que va morir perquè volia que el país sortís de la dictadura. Aleshores, si alguna cosa de la Constitució espanyola és copiada per algú de Zimbabwe, no sap què significa, no sap la sang que s'ha hagut de vessar perquè aquesta paraula estigués en aquesta frase, els africans poden fer tan bé com els espanyols, els americans, etc., la Constitució però no copiant els textos. Hem de tornar a la idea original de la Constitució, constituir és fundar alguna cosa, crear alguna cosa. I què creem aquí? El que hem de crear és aquest nou pacte democràtic i aquest nou pacte republicà, al qual hem de donar un valor jurídic, la forma jurídica és la Constitució i no al contrari. Si no tenim un projecte de societat democràtica en el qual la gent es reconegui i que respongui a la seva mentalitat, la seva cultura i les seves aspiracions, com voleu que la gent es reconegui en un ordre per més que sigui jurídic? Li donarem una forma jurídica però en la realitat ningú no hi creurà perquè no té cap significat. En conseqüència, si fem aquesta reforma, i jo no dic que sigui fàcil perquè gairebé totes les elits africanes pensen que això és retrògrad i és vell, la nova república ha de ser una altra cosa. Jo no crec en aquesta visió messiànica de la república que no estigui basada en la realitat i és per això que des de fa gairebé vint anys penso que hem de mirar cap a un altre sentit, el sentit de la història per reconciliar la modernitat amb la tradició. Moltes gràcies.